מ אָ נ י ש :

צו וואָס איז אונדזער לעבן גלייך ?
צו אַ טייך !
און די מענטשן — צו די פיש !

ס'וואַסער איז געזונט און פריש,
וואָלט'מיר שווימען אָן אַן עק ;
שטעלט דער שוואַרצער זיך אַוועק,
ווי אַ פישער אויפן ברעג — — —

שטייט דער שטן אויפן לאַנד
מיט דער ווענדקע אין דער האַנט —
כאַפּט די פיש.

אויף אַ ווערעמל נישט קיין ריינס —
אויף אַ תאוותלע אַ קליינס,
תענוג אויף אַן אויגנבליק . . .
אָנגעצויגן, שוין דער שטריק.

אין דער לופטן קוים אַ טרעסל,
ס'פליט דער העכט שוין צום קעסל
אויפן פייער פון גיהנום . . .
און געפּרעגלט און געבראָטן . . .

און — ימח שמו — מ'קען אים
און מ'ווייסט : ס'איז מעשה־שטן

און ס׳גערעט׳ס,
ווייל דאָס ווערעמל ציט און ציט . . .

כ׳זינג דערביי אויך אַ ליד !
לייגט די אויערן צו און הערט !

ס׳איז געווען אַמאָל אַן עילוי —
כ׳ווייס נישט ווען און וואו אפילו,
נאָר אין פּוילן, און, אַפּנים,
אין דער גוטער אַלטער צייט . . .
און ביי גוטע פרומע לייט :

פרום דער טאַטע,
פרום די מאַמע ;
די משפחה —
לומדים סאַמע,
און זיי שמען
אויף דער וועלט,
און מבינים גרויסע זאָגן :
זיי וועט אַלע איבעריאָגן
מאָניש — אונדזער העלד . . .

צינד אינגאנצן
זיבן, אַכט !
און אַ מתמיד —
טאָג, ווי נאַכט !

תורה זאַפּט ער ווי אַ שוואָם ;
און אַ קעפּל — ווי אַ בליץ,

צי אַרויף — צום העכסטן שפּיץ,
צי אַראָפּ — אין טיפסטן תּהום!
ווי אַ וואַסער זופט ער מ"ז;
מעג דער רמב"ם זיין, ווי הארב,
טרעפט ער באַלד אַריין אין קאַרב,
און אַ בקי שוין אין ש"ס...

און אַ שיינער יונג — אַ פּראַכט:
שוואַרצע לאָקן, ווי די נאַכט;
רויטע ליפּלעך — רויזן צוויי,
שוואַרצע ברעמען, ווי די בויגן,
ווי דער הימל בלויע אויגן, —
און דאָס פּייערל אין זיי!

אַנצוקוקן איז אַ פרייד
מיידלעך ווערן רויט און בלאַס,
אַז ער ווייזט זיך אויף דער גאַס, —
אַז דער שיינער מאַניש גייט...

די יונגע רביצין אין חדר,
זיצט אַ גאַנצן טאָג כּסדר,
קוקט אויף מאַנישן און קוועלט —
אויפן קוימען לויפט און ברענט,
און זי זיצט פאַרלייגט די הענט,
הערט, מכלומרשט, ווי מען קנעלט...

און דער שכנה — שיינער אָדל
פאַלט פון האַנט אַרויס די נאָדל, —
לאָזט זיך אונדזער מאַניש הערן!

פרעסט דאָס הערצל מיטן הענטל,
דריקט דאָס אויערל צו צום ווענטל,
און עס קייקלען זיך די טרערן . . .

אָבער דיין, ווי גאָלד, איז מאָניש,
פון דעם אַלעם ווייסט ער גאָר ניש׳ !
וואָס האָט אונדזער מאָניש האָלד ?
ער האָט ליב אַ בלאַט גמרא,
ער האָט חשק צו אַ סברא . . .
„שור שנגח את הפרה״ !
אַז מען שמועסט, אַ גאָלד . . .

און אין יענער צייט
האָט מאָניש אַלס עילוי געשמט !
קומען לומדים פון דער פרעמד
און רבנים פון נאָענט און ווייט
דעם עילוי פאַרהערן
אַ גײער שטערן !
עס מאַנצן פאַר שמחה די זילבערנע בערד, —
וואויל דער מאַמען, וואָס האָט׳ס געטראָגן,
וואויל דעם טאַטן, וואויל איז דעם אָרט !
כ׳גיב עס איבער וואָרט אין וואָרט,
נאָר וואָס אַרט זאָגן ?

געלעבט האָבן דעמאָלט
די אַלטע באַלעבאַטים, —
מעשענע ברילן,
זילבערנע בתים,
גאָלדענע עטרות,

אייזערנע מוחות . . .
אַנדערע יאָרן,
אַנדערע כוחות . . .

אין בית־המדרש —
קעפּ אויף קעפּ;
מ׳לערנט ׳אין הייזל,
אויף די טרעפּ,

ס׳ווערט פאַר חצות
קיין ליכט פאַרלאָשן —
אַ פּראָשבע — אַ רענדל,
תורה מ׳גראָשן!

הויכע בערג פאַראַן אַ סך,
נאָר אַררט פון תנ״ך
מיט די שנייען אויפן קאַרק
איז אַן אויסטערלישער באַרג;

אויף זיין רוקן, ווי באַשריבן,
איז די תיבה שטיין געבליבן
נאָכן מבול. און מען הערט,
ווי זיין ליבער נאָמען שווערט
אייביק לעבן פאַר דער ערד . . .

„רצחע, מענטשל, גנבע, מסר,
כ׳וועל נישט טאָפּיען דיך אין וואַסער:
איך פאַרשטעל מיר בעסער ד׳אויגן״ . . .

נ׳הענגט ארויס אַ פּײלנבויגן
אויפן הימל לזכרון . . .

אַמאָל איז געווען, אַ פּעקל מיט יאָרן, —
עס זיצט נאָך די תיבה טיף אין שנייען,
און עס לעבן דאָרט אין צווייען
ס״ם און לילית — מאַן און ווייב,
צוליב דער קעלט און צייט־פאַרטרייב,
פון גיהנום גאַנץ פאַרבאָרגן,
נישט אַ ליבער טעט־אַ־טעט ?

איין מאָל פרימאָרגן
סמאָל ליגט נאָך און רויכערט אין בעט,
לילית מאכט טואַלעט
געגן דעם צוהר*), —
עס קלינגט אין טויער :
„העריין !״
באַווייזט זיך, דערשראָקן, אַ שד,
קלאַפּט מיט די ציין,
פאַלט מיטן פנים און צאַפּלט אויף דר׳ערד :

— „אַ, קעניג מיין,
האָסט פאַר דער וועלט
דיין פנים פאַרשטעלט ;
האָסט גאָרנישט געהערט,
גאָרנישט געזען . . .
און ציינד איז שוין שפּעט, עס ציטערט דיין טראָן״.

*) אייגעגטלער, אַ פענצטער ; לויט לעגענדע, אַ טייערער שטיין,
וואָס האָט באַלויכטן די תיבה !

ס״ם שפּרינגט אויף: „הער באַראָן,
וואָס איז געשען?״

— „אין קעניגרייך פּוילן
האַרט ביי דער גרענעץ,
שטייט זיך אַ שטעטל
גרויס, ווי אַ גענעץ.

(כ׳רעד נישט פון מקום!)
הערט מען עס זעלטן, —
הייזלעך, ווי ניסלעך;
שמות — געצעלטן!

דרייען זיך יידלעך
אָרום ווי די מתים;
מ׳האָט קיין פּרנסה,
מ׳לעבט פון תעניתים.

אָן האַנדל, אָן וואַנדל
האָט תורה אַ קיום,
מ׳פּאַשעט למדנים,
ס׳וואַקסן עילוים . . .

וואַקסט צינד אַ פּרי,
וועט עס פאַרשעמען
פּוילן און ליטע,
פּרייסן און בעמען . . .

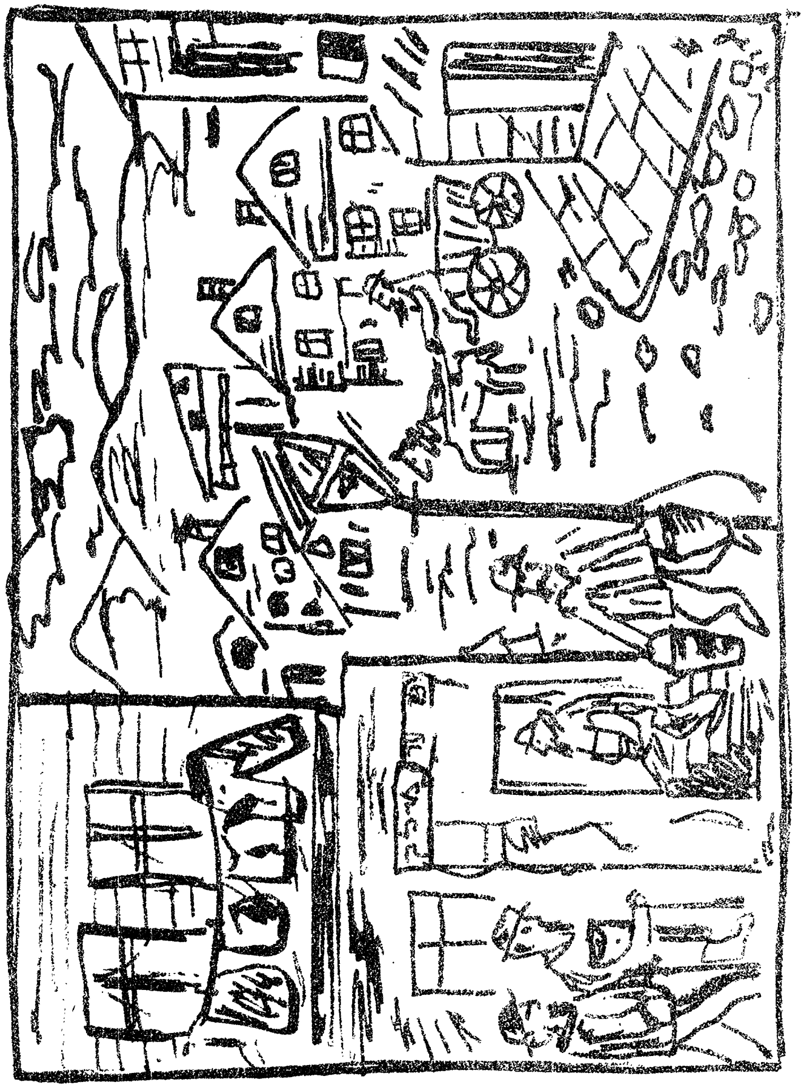

וועט ער אויסוואַקסן,
לאָזסטו אים פריי,
זע'מיר פאַרפאַלן,
ביסטו פאַרביי!

מיט אייזערנע ריטער
וועט ער אונדז דרעשן;
און וועט אין גיהנום
ס'פייער פאַרלעשן!

וועט ער אונדז יאָגן
מיט שרעקלעכן חאַס,
ברענגען משיחן,
חלילה וחס!"

ווי ס'ם האָט די ווערטער דערהערט,
איז אים די שמחה געוואָרן געשטערט,
פלאַמען אים אויף די אויגן רויט,
און ער שוויצט מיט טייוולס קויט,
ווי אַ קעסל אויפגעברויזט,
לויפט צו לילית מיט דער פויסט...

— „זי איז שולדיק, זי אַליין!"

— „די נוס איז האַרט,
נאַר, מיין מאַן, וואַרט
זי קנאַקט דאָך אונטער די ציין...
נצחון איז זים;
גרייט אָן די שפּיז,
דער בראַטן וועט קומען אליין!"

ענטפערט לילית און פארשווינדט
אויף די פליגל פון א ווינט. —

טראַ־ראַ־ראַ, טראַך!
וואָס איז געשען?
האָט נישט ווער ערגעץ
משיחן געזען?

ווען בלאָזט מען שופר?
אלול, נישט תמוז!
צי איז משוגע
געוואָרן דער שמש?

ס׳בלאָזט טראָמפּייט,
ס׳קנאַלט און קנאַקט,
אַן עקסטראַ פּאָסט
קומט אָן פון טראַקט!

בלאָזט די טראָמפּייט,
קנאַקט צו די בייטש,
שטייט מען מיט אָפענע
מיילער: וואָס טייטש?

וואָס טייטש?
געקומען פון דאנציק א דייטש;
האנדלט מיט ווייצן, האנדלט מיט קאָרן,
ס׳איז אינעם שטעטל א מחיה געוואָרן,
איינמאָל א קונה! איינמאָל א צאָלער!
ס׳בליצן די רענדלעך, ס׳בלאַנקען די טאָלער!

פון פאַרשום אַ רעגן!
פאַרלייגן די פויערים מיט פורן די וועגן,
האַנדלען בטלנים,
שוחטים, דיינים,
מען לויפט, מען קויפט און פאַרשיקט . . .
גאָט האָט דאָס שטעטל מיט איינמאָל באַגליקט.

און ס׳איז געקומען אַ גאָלדענע צייט,
מ׳טראָגט אין דער וואָכן אַטלאָס און זייד —
חתונות מאַכט מען טאָג־טעגלעך כסדר,
באַוואָרפן די שניידער מיט חתונה־קליידער!

עס זיינען אַן הענט שוין די קלעזמער געבליבן,
די חופה צעריסן, די שטאַנגען צעריבן.
מ׳האָט שוין פון בדחן קיין כוח צו לאַכן,
מען קריגט שוין קיין וואַקס נישט, הבדלות צו מאַכן.

מ׳האָט מיט איינמאָל פאַרגעסן די נויט:
ווער נעמט עס אין מויל, מ׳באַקט נישט קיין ברויט!
ס׳ווערן געגעסן נאָר לעקעך און פלאָדן,
און משקה — צום באָדן!

האָט דער דייטש זיך מיטגעבראַכט
אין איינציק טעכטערל — אַ פּראַכט:
גאָלדענע לאָקן ביז די פיס,
אויגלעך העלע, ווי די שטערן,
און אַ קול — אַ פרייד צו הערן!
האָניק — זיס,
און אין סאַמעט איינגעהילט!

רעדט זי, גלייך אַ פידל שפּילט!
לאַכט זי — אַ קאַסקאַדע פרייד!
און דער טרעגער אונטער דער לאַסט,
און אין קלויז, דער פרום, וואָס פאַסט,
נאָר מ׳לאַכט, קינד און קיים!
דאָך דער עיקר איז דאָס לידל,
ס׳רעדט אַ פידל, ס׳זינגט אַ פידל . . .
עס ווערט אַזוי זיס, ס׳ווערט אַזוי באַנג . . .

מאַניש לערנט שוין לאַנג אין קלויז,
און טאָג אויף טאָג פאַרביי דעם הויז
מיט זאַנג און קלאַנג
גייט ער אין דער קלויז אַריין,
און ער שטעלט זיך אָפּ אין טויער,
זאַפּט די לידער איין אין אויער.
און ס׳פאַרשיכורט אים ווי ווייַן, —
(אַ זינדיקן מענטשן, עפר ואפר!)
נעמט דערנאָכדעם זיך צום ספר,
שווימען די זעלבע ניגונים אַרויס,
זינגט זיי שטונדן אויפן זייגער,
און עס הערט פאַרבליפּט די קלויז:
נישט קיין וואָלאַך, נישט קיין שטייגער,
און עס ציט די קליי אַרויס . . .

אַ חבר קוקט,
זעט ער, מאַניש זיצט פאַרצאָגט,
און פאַרציטערט, ווי אין פיבער,
און אַ שטערן בלאַס, ווי קרייד,
אין פאַרקוקט ערגעץ ווייט

פון פענצטער ארויס, פון ספר אריבער.
— „אוי, וואס איז דיר, מאניש, זאג?"
און אזוי טאג אויף טאג,
טאג אויף טאג!
זעט די מוטער ווי מאניש פארשווינדט:
— „וואס איז דיר, מיין קינד?
ווער האט פארלאשן, וואס פאר א ווינט,
די אויגעלעך דיינע, די שיינע הבדלות?
וואו האסטו גענומען ניגונים — יללות?

פלעגסט דאך זינגען גאר אנדערע זאכן,
ס'פלעגט דאך פאר תענוג ס'הארץ אין מיר לאכן
ביים חזן אין שול, צי שבת ביים טיש;
ווי א פויגל פריי, ווי א גלעקל פריש,
היינט — עפעס אנדערש זינגט פון דיר ארויס,
וואס איז דיר, מיין קינד, דער מאמען זאג אויס!
עס שרעקט זיך די מאמע דיין!"

— „ווייס איך דען, מאמע, וואס ס'זינגט אין מיר?
כ'וויל גארנישט זינגען, עס זינגט זיך אליין!
ס'פליען די קולות, ווי פייגל פון נעסט...
און אזוי זינגט זיך, אזוי ווי דו זעסט!"

און אין מקום איז געווען
פון קדמונים א מפולת:
(כ'וויל נישט נעמען אויף משקולת, —
פון א קלויסטער, צי א שלאס;
כ'גיב עס איבער אות באות,
כ'האב עס אין א בוך געלעזן...)

וואוינען לצים אין דער חורבה,
און מ׳קרייט דאָרט און מ׳לאַכט,
און זיי בילן, און זיי מיאַוטשען,
און זיי שרעקן גאַכט אויף נאַכט.

וואַרפן שטיינער פון די לעכער,
איבער הייזער, איבער דעכער,
און אויפן דאַך
גייט אויף דער וואַך
אַרום אַ הונט, קודלאַטע, ווילד,
וואָס האָט קיינמאָל נישט געבילט,
נאָר געשטשירעט מיט די ציין . .
מילא, ציטערט הויט און ביין,
יידן און, להבדיל, קריסטן,
וויכן לאַנג די גאַנצע גאַס,
און מיט הויכן גראָז באַוואַקסן,
שטייען הייזלעך פוסטע־פּאַס !
קומט די נאַכט, באַווייזט זיך מאַניש
אין די שאָטן פון די ווענט . . .
און ער שלייכט זיך צו דער חורבה,
מיט די לאַצן אין די הענט —
אים באַגלייטן צוויי מלאָכים :
אין דער לינקער זייט אַ שלעכטער,
און מיט טרערן אין די אויגן
גייט דער גוטער אין דער רעכטער.

און דער גוטער מלאך רוימט אים
אינעם רעכטן אויער אַריין :
„האָב אויף דיר אַליין רחמנות,

זאָלסט פאַר גאָט נישט זינדיק זיין.
דען די וועלט האָט ער באַשאַפן,
וואָס אין הימל, וואָס אויף דר׳ערד!
און די אלע שבעים אומות,
וועלכע לעבן אויף דער שווערד!
נאָר א תמצית פון די פעלקער
האָט ער יידן אויסגעצויגן,
און זעקס הונדערט דרייצן מצוות
אָפּגעמאָסטן, אָפּגעוואויגן!
און וועט די היטער פון זיין תורה
מיט ש״י עולמות פאַרגעלטן —
זאָג זשע, בחור, איז אַ דייטשקע
ווערט אזוי פיל שיינע וועלטן?״

חוזק מאַכט דער שלעכטער מלאך,
רוימט אין לינקן אויער אריין:
„וועסט דערנאָכדעם תשובה טון,
און ער וועט דיר מוחל זיין!
האָט דען ראובן נישט געזינדיקט,
אָדער דוד מיט בת שבע?
און זיי לויכטן אין גן־עדן!
ווייל ער׳האָט א גוטע טבע —
און אַ ליאַדע קרום, אַ טרער,
אין א ווינטער־טאָג אַ תענית,
און אַ קרעכץ: איך וועל נישט מער,
און ער גלויבט דיר אויף נאמנות״...

הערט ער, מאַניש, די מלאכים,
און דער ישוב דויערט נישט לאַנג.

זי באַווייזט זיך שוין אין פענצטער,
און עס כישופט איר געזאַנג.

קוים געהערט און קוים געזען,
און ער פליט שוין פייל פון בויגן . . .
בלייבט דער גוטער מלאך שטיין
מיט די טרערן אין די אויגן . . .

און אין חורבה ברענט די ליבע;
פלעדער־מייז און שפינען הערן
זייער זינגען, זייער לאַכן,
זייער קושן, זייער שווערן!

זי פאַרלאַנגט, ער זאָל איר שווערן,
אַז עס איז קיין לײדיק פּלוישן,
אַז ער וועט זי נישט פאַרגעסן,
אויף אַ צווייטער נישט פאַרטוישן.

און ער שווערט איר ביי זיין רבין,
ביי דעם טאַטן, ביי דער מאַמען
און ביי אַלע נאָך צוזאַמען! . . .
— „זאָג, וואָס נאָך? אום גאָטעס ווילן!"
און זי שעפּטשעט: „ווייניק, ווייניק!"
און ער שווערט איר ביי די פּאות,

ביי די ציצית, ביי די תּפילין,
אַלץ פאַרברענטער און פאַרשייטער,
און זי שמייכלט און זי בעט זיך:
„שווער נאָך ווייטער, שווער נאָך ווייטער!

ווייל אַ בחור קאָן פאַרפירן,
קען פאַרגעסן,״ — האָט זי מורא . . .
און ער שווערט איר ביים פרוכת,
ביים פרוכת, ביי דער תורה . . .

און זי רופט אַלץ: „העכער, העכער!״
זי וויל זיכער זיין אינגאַנצן,
און זי כישופט מיט די ליפּלעך,
און די אויגעלעך — זיי גלאַנצן,

און זיי פליסן לויטער כישוף,
און ער האָט קיין לאַנגן ישוב,
שווערט ביים שופר של משיח,
„העכער, העכער!״ ביז ער האָט
דעם נאָמען גאָט . . .
פון זינדיקן מויל אַרויסגעזאָגט —

פון דער הויך אַ דונער שלאָגט!
פון גיהנום — אַ געלעכטער —
און פון שוועבל גייט אַ ריח,
און ער פליט שוין, פייל פון בויגן,
אויף אַ בעזעם אין דער הויך! .

אויפן באַרג אררט דאָרטן
איז אַ לעבן, אַ געפּילדער,
ס׳איז אַ באַל דאָרט אין דער תיבה,
און אַ שרעקלעכער, אַ ווילדער!

און ציגיינער פון גיהנום,
צען קאפעלן מוזיצירן,
און שאמפאניער — ווי וואסער,
און די רוחות קאנקאנירן.

לאמפן — טויזנט פעמער סמאלע!
די רשעים זיינען קנוימן,
גיט ארום אן עקסטרא שמש
מיט א שערל צו די צוימן!

און די קעניגין איז לילית,
אין די אויגן האט זי בליצן,
טראגט סמאל די לאנגע
שלעפע מיט בראבאנדער שפיצן . . .

אן דער זייט פון תיבה-טויער,
ביי דעם לעפל פונעם אויער
אנגעשלאגן, מאניש שטייט . . .
ס'פייער ברענט . . . די שפיז איז גרייט . . .